

Läsbarhet nu och då

En undersökning om ungdomsbokens och deckarens språkliga förändring över 50 år

Daniel Kvick

Svenska Uppsats 15hp

Halmstad 2015-03-04

1. Inledning	2
1.1 Bakgrund	2
1.2 Syfte	3
2. Tidigare forskning	5
3. Material och metod	9
3.1 Undersökningens material	9
3.1.1 Urvalsgrupp 1: Äldre ungdomsböcker	9
3.1.2 Urvalsgrupp 2: Nya ungdomsböcker	10
3.1.3 Urvalsgrupp 3: Äldre deckare	10
3.1.4 Urvalsgrupp 4: Nya deckare	11
3.1.5 Jämförelse med äldre stilideal	11
3.2 Undersökningens metod	11
3.2.1 Grafisk mening	12
3.2.2 Undantag från praxis	13
3.2.3 Kategorier för undersökning	13
4. Resultat	16
4.1 Antal ord per mening	17
4.2 Antal substantiv per mening	19
4.3 Antal verb per mening	20
4.4 Nominalkvot	21
4.5 Lix-värde	22
4.6 Ovix-värde	23
4.7 Antal långa ord	24
4.8 Antal överlånga ord	25
4.9 Antal satser per mening	26
4.10 Antal ord per sats	27
5. Sammanfattande diskussion och slutsatser	29
5.1 Böckernas placering	29
5.2 Meningarna	30
5.3 Orden	30
5.4 Lix och Ovix	31
5.5 Slutsats	31
5.6 Diskussion	32
6. Litteraturförteckning	34
6.1 Litteratur	34
6.2 Internetkällor	35
7. Bilagor	36

Abstrakt

I detta arbete undersöks den språkliga förändring som skett i ungdomsböcker från 1950- och 60-talet med ungdomsböcker från 2000- och 2010-talet. Jag jämför ungdomsböckernas förändring med förändringen hos deckarböcker under samma period. I undersökningen sammanställs ca 60 grafiska meningar ur vardera 17 böcker fördelat på fyra kategorier: Fyra ungdomsböcker från 1950-1965 samt fyra ifrån 2000-2015. Fyra deckare från 1950-1965 samt fyra från 2000-2015. Med i undersökningen finns även en jämförelsebok av äldre stilkarakterer som syftar till att tydliggöra skillnaden mellan de olika böckerna.

Syftet med uppsatsen är att visa hur och i vilken omfattning en eventuell förändring av språket i ungdomsböcker och deckare visar sig. De språkliga företeelser som undersöks är bland annat meningslängd, förekomsten av substantiv, verb och pronomen, antal långa och överlånga ord, huvud- och bisatser, samt lix- och ovix-värde.

Min undersökning bygger på teorier och metoder inspirerade av Aina Lundqvist (1992) och Ewelina Burri (2010) som i sina respektive arbeten undersökt liknande teman såsom läsbarhet inom barn- och ungdomslitteratur samt läroboktexter. Undersökningens resultat visar att både ungdomsböckerna och deckarna från 1950- och 60-talet har en högre grad av svår läsbarhet än dess nutida motsvarigheter. Undersökningen visar också att ungdomsböckerna och deckarna med tiden har blivit mer utjämnade gällande läsbarheten, och har anammat ett språk av större talspråklig karakter. Nutida deckare visar sig vid ett antal tillfällen ha en enklare läsbarhet än äldre ungdomsböcker.

Nyckelord: Ungdomsböcker, Deckare, Läsbarhet, Meningslängd, Lix, Talspråk, Språk

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Var ungdomsböckerna från 50- och 60-talet mer svårlästa än de böcker ungdomar läser idag? Kjell Möijer (1989:13) skriver i sin bok *Svensk språkstil: Stil och stilanalys* om att många läsare idag har mycket svårare att helt och hållet njuta av äldre texter på grund av att språket i dem är så pass annorlunda från det folk är vana vid idag. Är det så att språket i dessa böcker förändrats så till den milda grad att man nu kan påstå att dagens barn och ungdomar inte har lika lätt som tidigare generationers unga att läsa de ungdomsböcker som skrevs på 50- och 60-talet?

Om det är så att språket i böckerna har förändrats så pass mycket, vad är det i så fall som har förändrats, och kan det ha ett samband med den försämrade läs- och skrivkunnigheten bland ungdomar, som vi idag har fått vänja oss vid att se som ett alltmer växande problem? Föreligger dessa förändringar i språket enbart böcker från ungdomssidan? Eller kan det rentav vara så att vi har att göra med en mer allomfattande språklig förändring, som sträcker sig in i vuxenlitteraturen?

Möijer (1989) framhåller bland annat hur många läsare idag har det oerhört svårt att fullt ut njuta av äldre texter på grund av deras mer svårbegripliga språk:

Sannolikt är det för en nutida läsare ytterst svårt att fullt förstå en mycket gammal text. Det beror på att äldre författares mentala horisont och tidsatmosfären inte låter sig återskapas: ord, uttryck och betydelsenyanser har förändrats eller gått förlorade, grundläggande tänkesätt har förskjutits. (Möijer 1989:13)

Möijer förtydligar dock genom att framhålla att även om det verkar finnas en generell konsensus kring vad man uppfattar som krångligt i äldre litteratur är det ändå svårt att fastställa någon form av generellt stilideal. Språk- och litteraturvetare är med andra ord än idag inte helt ense vad som kännetecknar den äldre litteraturens stilideal. Möijer menar dock vidare att det ändå förekommer en viss gemensam samförståelse kring att skönlitteraturen bör domineras av det konstfulla och personliga (Möijer 1989:38). Vilken typ av litteratur som bör räknas in i begreppet skönlitterär är dock inte helt självklart, eftersom Möijer i samma stycke skiljer litteratur präglad av konstnärlig skönhet åt från triviallitteratur. Vad som räknas in bland triviallitteraturen är dock mer tydligt:

Till trivial- och populärstil räknas mass(marknads)litteratur, dvs enklare litteratur av låg kvalitet ("kioskilitteratur"), som vänder sig till smaken hos en bred folklig läsekrets. Trivial- och populärstil inriktar sig på publikanpassad underhållningsläsning som inte i väsentlig grad avviker från det välkända och alldagliga. [...] Läsaren försätts i en trygg uppdyktad värld, som erbjuder avkoppling och rekreation: spänning, njutning, flärd, lyx och sköna drömmar. Det rör sig i allmänhet om litteratur utan direkt estetiska krav. (Möijer 1989:48)

Att även böcker inom triviallitteraturen skulle kunna kännetecknas av konstnärlig skönhet och vara psykologiskt djuplodade och personliga framgår inte helt, utan Möijer verkar mer inriktad på att böcker inom den genren framförallt ska gå ut på att försätta läsaren i en avslappnande miljö där språket inte ska vara något hinder. Således kännetecknas alltså språket i t.ex. deckare, kärleksromaner etc av ett okomplicerat språk som till mesta del är vardagligt men även banalt och klichéartat (Möijer 1989:49). Möijer skriver att den alldagliga stilen som kännetecknar böcker såsom deckare och ungdomsböcker handlar om en vardagsnära språkstil som präglas av relationer och känslor, men han framhäver samtidigt att den inte är helt enhetlig, utan att den består av en skala av vitt skilda variationer beroende på skribenters personliga preferenser (Möijer 1989:59).

En utgångspunkt för denna studie är att det med stor sannolikhet förekommer samband mellan ungdomars försämrade läsförmåga, bristande läsintresse och en allmän popularitetsförhöjning kring moderna media som tv, film, internet och datorspel (Leonardz, 2012, Ivarsson, 2007 & Merethe Lien, & Orava, 2012). Denna utgångspunkt är vad som utgör min huvudsakliga bakgrund till varför denna undersökning genomförs.

För att undersöka vad som skiljer dagens ungdomsböcker från dem som skrevs under 50- och 60-talet har jag valt att inte bara undersöka huruvida det föreligger en förändring inom just den genren, utan även jämföra den eventuella förändringen med en genre som rent stil- och språkmässigt inte ligger allt för långt borta, nämligen detektiv- och spänningsromanen. Detta är en genre som befinner sig inom populär- och triviallitteratursområdet, och vars språk medvetet formas så att den ska vara läsbar för en så pass bred läsarskara som möjligt. Därför utgår jag ifrån att ungdomsböckerna – vars språk också har för avsikt att anpassas för att nå ut till en stor läsarskara – och deckarna inte har alltför stora språkliga skillnader, och anser att en jämförelse genrerna emellan kan vara av stor relevans.

1.2 Syfte

Syftet med denna uppsats är att visa hur och i vilken omfattning den eventuella förändringen av språket i ungdomsböcker och deckare visar sig, detta genom att jämföra ett urval äldre och yngre böcker med avseende på meningslängd, förekomsten av substantiv, verb och pronomen, antal långa och överlånga ord, huvud- och bisatser, samt en lix- och ovix-värdering (se 4.2).

Jag kommer med hjälp av denna undersökning kunna visa generella symptom inom varje genre, och på så vis se hur pass mycket dessa två genrer varierar. Kan det rentav vara så att det är en större skillnad mellan ungdomsböcker från förr och idag, eller är det en större skillnad mellan deckare från

förr och idag? Är skillnaden mellan deckarna och ungdomsböckerna från förr större än dagens motsvarigheter? Är det rent av så att det inte finns någon direkt skillnad alls?

I undersökningen kommer ca 60 grafiska meningar sammanställas ur vardera 16 böcker fördelat på fyra kategorier: Fyra ungdomsböcker från 1950-1965 samt fyra ifrån 2000-2015. Fyra deckare från 1950-1965 samt fyra från 2000-2015.

För att förtydliga hur dessa undersökta böckers språk står i jämförelse med varandra har jag valt att ställa de 16 undersökta böckerna mot en jämförelsebok av äldre stilkarakter, nämligen *Tjänstekvinnans son* av August Strindberg ([1886] 1957). Denna bok har genomgått samma metod, då ca 60 grafiska meningar har utvunnits och sedan analyserats.

2. Tidigare forskning

Aina Lundqvist har i sin doktorsavhandling *Språklig anpassning* (1992) gjort en stilistisk-textlingvistisk analys av 18 barn- och ungdomsböcker. I avhandlingen undersöker Lundqvist vilka faktorer som spelar in i bedömandet av läsbarheten i dessa böcker, och gör detta utifrån en avgränsning av barnlitteraturen gentemot andra texttyper. Förutom själva analysen försöker hon också se på den språkliga förändringen av barn- och ungdomslitteraturen från 1960 och 1975. Om en sådan förändring föreligger, undersöker hon också på vilket sätt författaren har anpassat språket.

Omfånget av Lundquists material är 200 grafiska meningar per bok som är uppdelade i två olika grupper kallat A-material och B-material (Lundqvist 1992:14). I undersökningen har de utvalda grafiska meningarna segmenterats i makrosyntagmer, som också ligger till grund för hennes syntaktiska beskrivning. Sammanlagt har 3600 meningar ”skrivits in i ett ordbehandlingsystem” (Lundqvist 1992:24) och därefter analyserats och delats in i en mängd kategorier beroende på i vilket sammanhang de har analyserats. Bland annat har Lundqvist granskat meningen och makrosyntagmer, komplexitet, vilket i detta fall innebär en mätning av den grafiska meningens längd samt lix-värde, antal ord per makrosyntagmer per grafisk mening, syntaktiska meningar, led och fundament, antal långa ord per grafisk mening, andel långa ord samt en mängd andra variabler som utgör en synnerligen väl sammansatt analys av hög validitet.

Lundqvist kommer i sin avhandling bland annat fram till att inslag av direkt talspråklig karaktär slår igenom i stor utsträckning i barnböcker. Detta finner hon dels genom att hon identifierar vilken typ av satser som är vanligast förekommande i böckerna, och dels vad dessa satser då kan känneteckna. En skillnad mellan de lite äldre och nyare böckerna som Lundqvist finner är att böckerna från 1970-talet har fler drag av talspråklig karaktär. Lundqvist finner också att barn- och ungdomsböcker generellt har lägre lixvärde, men att det samtidigt i flera undersökningar går att identifiera skillnader mellan olika författares stil, som i sin tur har genomslag i undersökningarna.

I specialarbetet *Lättläst och svårläst* analyserar Ewelina Burri (2010) sammanlagt 11 texter (10 av berättande karaktär, samt en faktatext) som ett antal mellanstadieklasser med flerspråkiga elever läser. Detta arbete är en del av ett projekt som kallas GAFFEL-projektet, vars övergripande syfte handlar om att kartlägga tidiga skolårs genrekunskap bland skolor i nordöstra Göteborg. Burri undersöker vad det är som gör en text lättläst respektive svårläst genom att se på språkliga områden såsom täthet av substantiv, verb och pronomen, olika typer av bisatser, meningslängd, ordvariation, nominalkvot, läsbarhetsindex samt en så kallad frekvensbandsanalys.

I sitt specialarbete kommer Burri bland annat fram till att den text som inte tillhörde en av de mest lättlästa texterna egentligen inte borde räknas som speciellt svårläst (Burri 2010:33), detta

eftersom resultaten visar en så pass stor variation. Bland annat konstaterar Burri att en av de undersökta texterna; *Boken om Sverige*, är den bok i undersökningen som innehåller flest substantiv och har högst nominalkvot, vilket enligt Burri utgör ett värde som skulle kunna kvalificeras som en mer svårläst text. Men detta ställs i kontrast till det faktum att det är en av de texter som har flest antal verb och pronomen, samt att meningslängden och ordvariationen inte alls talar för att den ska uppfattas som speciellt svårläst.

En modell för stilanalys har bland annat Peter Cassirers (1993) *Stilistik & stilanalys* utgjort. Boken berör bland annat olika stilformer och tillhörande kategorier, och för min undersökning är framförallt det avsnitt som behandlar den mer syntaktiska analysen samt även ord och satser relevant. Bland annat framhäver han ordklassernas betydelse för hur vi uppfattar texter. Cassirer berör bland annat hur kansliets substantivrika språk gör texterna mer svårlästa. Dock menar han att det finns invändningar mot detta som påvisar att substantivrik text faktiskt kan öka läsbarheten i vissa texter beroende på vem som är läsaren (Cassirer 1993:74). Vidare framhäver han också förekomsten av andra ordklasser såsom verb, adjektiv, pronomen osv. för att belysa hur deras förekomst skapar en tydlig stilistisk markör för olika författare.

I avsnittet om syntax lyfter han fram meningslängdens relevans för läsbarheten. Bland annat menar Cassirer att "läsa en text med genomgående mycket långa meningar är besvärligare än att läsa motsvarande text med kortare meningar" (Cassirer 1993:80). Det är med andra ord betydligt enklare att läsa en text med kortare meningar, och framhäver samtidigt att just termen enkelhet ibland också förknippas med "talspråklighet" (Cassirer 1993:83)

Cassirer betonar precis som tidigare nämnts hur man kan bilda sig en enklare uppfattning om en texts läsbarhet genom att använda sig av ett läsbarhetsindex (lix). Cassirer är dock noga med att poängtera att man med hjälp av läsbarhetsindex inte kan få fram hela sanningen, utan att lix ska ses som symptom på företeelser som gör att man anser en text vara mer eller mindre svårläst (Cassirer 1993:83). Även Lundqvist (1992) betonar det faktum att just lix-metoden har stött på kritik, och att det enligt henne ska finnas en rad andra forskare som haft invändningar mot hur man använder just lix som måttstock. Bland annat ska Margareta Westman haft invändningar mot definitionen av långa ord och meningar, men enligt Lundqvist ska hon och andra forskare nyanserat sin syn på lix och enbart börjat använda det som en variabel i sina undersökningar (Lundqvist 1992:72 samt Liljestränd 1993:115 och Källgren 1979:29).

Birger Liljestränd (1993) erbjuder också han i boken *Språk i text* en guide i tolkning av olika språkliga stilelement. Bland annat beskriver han hur man som läsare har olika reaktioner på texter beroende på ens intellektuella förståelse och tolkning av det estetiska uttryck som ett litterärt verk erbjuder (Liljestränd 1993:22). Liljestränd diskuterar även vad det är som kännetecknar en svår text, och på vilken nivå en text kan uppfattas som svår:

Texter eller texttyper kan vara svåra framför allt på tre nivåer: innehåll, struktur och språk. En text kan vara svår på alla tre nivåer samtidigt, på två eller bara en av dem. Ofta är innehåll och språk svåra men inte strukturen, och ibland är språket lätt men innehållet svårt. När strukturen är svår kan det röra sig om täta växlingar av perspektiv och och tidsplan. (Liljestrand 1993:114)

Även Liljestrand har i huvudsak stilistiken i fokus, men precis som med Cassirer, lyfter även Liljestrand upp aspekter som varit relevanta för min undersökning. Bland annat lyfter han fram betydelsen av ords längd, och beskriver hur detta har stor betydelse för framställningen av lyrik och prosa (Liljestrand 1993:42).

Precis som Cassirer lyfter även Liljestrand upp betydelsen av meningslängd. Liljestrand tillägger även till det redan sagda om hur långa meningar försvårar förståelsen av en text med att framhäva att en menings längd ofta hänger ihop med författarstilen. Vidare väljer Liljestrand precis som Cassirer att likställa svår text med den så kallade kanslsvenskan, och hävdar att ”långa meningar finner man i dag främst i kanslsvenska och i utredande, argumenterande och juridisk text”. Korta meningar menar han också är kännetecknande för barn- och ungdomstexter, samt att ”genomgående korta meningar i en text kan ge ett hackigt intryck (om inte författaren vill uppnå en speciell effekt)” (Liljestrand 1993:58).

I boken *Nyfiken på texten* stämmer även författaren Lars Melin (2009) in i det tidigare nämnda angående vad som kännetecknar svårlästa texter. Melin uttrycker precis Cassirer och Liljestrand, om att effekten av att läsa långa texter kan bidra till bristande motivation (Melin 2009:48) men han framhäver samtidigt att det finns både för- och nackdelar med att skriva enklare och mer begripliga texter. Han menar till exempel att det för skribenten är mer ”tids- och arbetskrävande” (Melin 2009:49) att skriva enklare och mer begripliga texter. Samtidigt lyfter han även fram att skrivandet av enklare texter gör att man kan nå ut till fler läsargrupper, men varnar samtidigt för användandet av ett alltför enkelt språk, då det skulle kunna få läsare att känna sig ”daddade och att de därför tappar förtroendet för skribenten” (Melin 2009:49).

I detta avsnitt om tidigare forskning har jag fokuserat på fakta som ger stadga åt min frågeställning angående äldre och yngre ungdomslitteraturs språkskillnader. Det är ur Lundqvists och Burris avhandlingar jag inspirerats av undersökningsmetoder och på vilka områden dessa metoder kan och bör användas. Även om både Lundqvist och Burri i sina arbeten undersöker fler parametrar, som skildrar ett mer sammansatt och väl utrett resultat har jag ändå inte valt att helt och hållet plagiera deras metoder. För att komma fram till ett intressant och relevant resultat i min undersökning har jag istället valt att handplocka några delar ur deras undersökningsmetoder, dels på grund av mitt arbetes begränsade omfattning och dels för att jag anser att just de metoderna som

valts ur bägge deras arbeten är just de metoder som är mest relevanta för att kunna skildra det resultat jag anser är mest intressant.

3. Material och metod

3.1 Undersökningens material

3.1.1 Urvalsgrupp 1: Äldre ungdomsböcker

Min utgångspunkt för denna undersökning har varit att arbeta med ungdomsböcker från två olika femtonårsperioder. Dessa perioder är 1950-1965 och 2000-2015. Att välja ungdomsböcker från den första tidsperioden skulle visa sig vara betydligt mer komplicerat än vad jag från början hade räknat med, detta p.g.a. att urvalet av ungdomsböcker från denna tid är betydligt begränsat. Ungdomsboken som vi känner den idag var inte väletablerad under denna tid, även om den tematik man så ofta förknippar ungdomsböcker med (kärlek, uppväxt, äventyr osv.) fanns i litteratur sedan innan. Detta kan delvis bero på att ungdomsböckerna inte nödvändigtvis klassades som just ungdomsböcker, utan att de lika gärna kunde utgöra intressant läsning för vuxna, vilket kunde vara en förklaring till att många länders ungdomsböcker från början var publicerade som vuxenlitteratur (Kåreland 2001:116).

Det som gjorde att valet föll på att undersöka ungdomsböcker från just denna tid var att jag ville täcka en så omfattande tidsperiod som möjligt, men ändå ha ett relativt brett urval värt att välja från. Det beror också på att jag anser att det var först under 1950- och 60-talet som man skulle kunna börja tala om en ”ungdomskultur”. Med detta avses den syn på ungdomar som vi idag tar för givet: tonårsproblematik, könsroller, sex och kärlek, frigörelse från föräldrarna osv (Kåreland 2001:119).

Kravet för att ingå i undersökningens första urvalsgrupp var att det ska vara en bok skriven för ungdomar, i biblioteket klassat som ungdomslitteratur, sorterat under några av följande förkortningar: *Hcu*, *uHc* eller *uHcg*. Boken ska som tidigare nämnts vara skriven mellan åren 1950 och 1965, samt först utgiven på svenska. Med tanke på det begränsade urvalet i denna kategori kunde inte för specifika krav på författare eller böckernas innehåll ha. Önskvärt hade annars varit att försöka begränsa sig till likvärdiga böcker för dem i urvalsgrupp 2, samt att fokusera på välrenommerade och etablerade författare med en fördelaktig försäljnings- och utlåningsstatistik på deras aktuella verk. Med tanke på att någon sådan statistik inte fanns tillgänglig för mig fick jag istället välja för genren mer kända författare som under en längre tid skrivit böcker riktade till just ungdomar.

De böcker som valts för urvalsgrupp 1 är *Mikko* av Kai Söderhjelm (1959), *Tappa inte masken* av Maria Gripe (1959), *Mannen från mörkrummet* av Harry Kullman (1963) samt *Mexikanen* av Sven Wernström (1963).

3.1.2 Urvalsgrupp 2: Nya ungdomsböcker

Om det var besvärligt att finna böcker för min första urvalsgrupp så var det den totala motsatsen för att finna ungdomsböcker skrivna mellan 2000 till 2015. Anledningen till att jag inte ville sträcka mig tidigare än 2000 var att jag ville begränsa mig till böcker utgivna under en femtonårsperiod som har sin främre gräns i innevarande år vid undersökningstillfället (2015). Med tanke på den avsevärda skillnaden i utbud gällande dessa nyare ungdomsböcker fanns det möjlighet att kunna välja författare och böcker utifrån en aning fler urvalsparametrar.

Precis som med urvalsgrupp 1 föll valet åter på att rikta in mig på välrenommerade författare av ungdomslitteratur som är både välkända och prisbelönda, och vars verk uppskattas av såväl unga människor som lärare och bibliotekarier. Författarnas böcker i denna urvalsgrupp eller tidigare verk har antingen vunnit priser, blivit filmatiserade eller på annat vis fått stor uppmärksamhet och uppskattning av både läsare, recensenter och skolpersonal runtom i landet. Böckerna som valts för urvalsgrupp två är: *i taket lyser stjärnorna* av Johanna Thydell (2003), *Vad skulle du ha valt?* av Annika Thor (2008), *Cirkeln* av Mats Strandberg och Sara Bergmark Elfgrén (2011) samt *Lex Bok* av Sara Kadefors (2013).

3.1.3 Urvalsgrupp 3: Äldre deckare

För att ställa ungdomsboken som genre i kontrast till övrig litteratur som ges ut har en jämförelse av resultaten gjorts med detektiv- och spänningsromaner (dessa kommer framöver att refereras mer kortfattat som "deckare"). Anledningen till att jag valt att jämföra med just deckare beror på att genren historiskt sett har ansetts tillhöra en tämligen populärlitterär domän, som rent språkmässigt skulle kunna anses ligga ungdomslitteraturen relativt nära. Möijer (1989:38) framhäver att deckare bland flera andra genrer ska räknas in i triviallitteraturens område där några estetiska krav inte är aktuella, och att språket "är genomgående enkelt och vardagligt. Meningarna är följaktligen mer okomplicerat uppbyggda, lättlästa" (Möijer 1989:49).

Även när det gäller urvalsgrupp 3 har det varit det min målsättning att främst välja välkända och prisbelönda författare vars böcker antingen varit filmatiserade eller på annat vis uppskattats genom de gångna åren. Böckerna ska ha varit skrivna under samma tidsperiod som urvalsgrupp 1, nämligen mellan 1950 och 1965. De böcker jag valt att undersöka är: *Dockan till Samarkand* av Stieg Trenter (1959), *Dödsklockan* av Kerstin Ekman (1963), *Tre små gummor* av Maria Lang (Dagmar Lange) (1963) samt *Roseanna* av Maj Sjöwall och Per Wahlöö (1965).

3.1.4 Urvalsgrupp 4: Nya deckare

Urvalsgrupp 4 behandlar deckare skrivna mellan åren 2000-2015. Precis som med ungdomsböckerna från samma period var det inte heller här några större problem med att finna böcker som på ett rättvist sätt skulle kunna gå att jämföra med.

De författare jag valt har alla sin beskärda del av framgång, då samtliga rönt framgångar i både försäljningsstatistik, som utnämmandet av hedervärda priser och filmatiseringar. De böcker som ligger till grund för urvalsgrupp 4 är: *Tyskungen* av Camilla Läckberg (2007), *Nattfåk* av Johan Theorin (2008), *Tre sekunder* av Anders Roslund och Börge Hellström (2009), samt *Hypnotisören* av Lars Kepler (Alexandra Coelho Ahndoril och Alexander Ahndoril) (2009).

3.1.5 Jämförelse med äldre stilideal

För att undersöka om Möijers (1989) hypotes om triviallitteraturens enkelhet stämmer har jag i min kommande undersökning valt att inte bara jämföra ungdomsböckerna och deckarna mot varandra, utan även valt att ställa samtliga undersökta romaner i jämförelse med en roman av betydligt äldre språklig karaktär. Denna roman utgör således nummer 17 i undersökningen, och får stå för det mer konstnärliga och för yngre generationer eventuell allt mer obegripliga språket. Boken jag kommer att jämföra med är *Tjänstekvinnans son* av August Strindberg Strindberg ([1886] 1957).

3.2 Undersökningens metod

Denna undersökning bygger alltså på insamlade data från totalt 17 böcker: fyra ungdomsböcker från åren 1950-1965 och fyra ungdomsböcker från åren 2000-2015 å ena sidan, och fyra deckare från åren 1950-1965 och fyra deckare från åren 2000-2015 å andra sidan, plus en äldre 1800-talsroman. Dessa data kommer från grafiska meningar utdragna ur varje enskild bok (ca 60 grafiska meningar per bok). Dessa meningar har sedan sammanställts i ett gemensamt dokument, där jag valt att granska följande företeelser:

1. Antal ord per mening
2. Nominalkvot
3. Antal substantiv per mening
4. Antal verb per mening
5. Antal pronomen per mening
6. Den procentuella andelen substantiv
7. Den procentuella andelen verb
8. Den procentuella andelen pronomen
9. Antal långa ord per mening (6 bokstäver eller längre)
10. Antal överlånga ord (14 bokstäver eller längre)
11. Den procentuella andelen långa ord
12. Läsbarhetsindex (Lix)
13. Ordvariationsindex (Ovix)
14. Antal satser per mening

15. Antal ord per sats

17. Antal bisatser per mening

16. Antal huvudsatser per mening

Med tanke på att sidantalet för undersökningsmaterialet har ett så pass varierande omfång, och med tanke på att en så pass omfattande och bred bild av bokens språk har varit önskvärd har följande arbetsmodell valts: Mitt syfte var att utvinna i snitt 60 grafiska meningar per bok. 20 av dessa 60 meningar utgörs av varje boks 20 första grafiska meningar. För att få en vidare modell som framtida läsare lätt ska kunna återanvända har jag valt dividera bokens totala sidantal med mitt riktmärke på 40 meningar (dvs utöver de 20 första). Ett exempel: *Dockan till Samarkand* av Stieg Trenter innehåller 255 sidor. Dessa 255 sidor har dividerat med 40 meningar, och fått resultatet 6,375. I detta fall har jag valt att avrunda nedåt och extraherar således en grafisk mening var sjätte sida. I detta fall ger det mig 42 grafiska meningar. I en del böcker förekommer det blanksidor eller sidor med enbart kapitel- eller avsnittsmarkörer. I dessa fall har jag helt enkelt valt att bläddra fram till nästkommande sida innehållande relevant text, och återupptagit räknandet av sidor därifrån.

Eftersom böckerna i materialet har ett sinsemellan så varierande antal sidor har utgången av min extraheringsmodell gjort att samma antal grafiska meningar per bok aldrig nåtts. Detta har gjort att siffrorna inte varit direkt jämförbara. Detta skulle innebära att de resultat man får fram för exempelvis totalt antal substantiv inte går att jämföra med en bok där 55 antal meningar utvunnits med en bok där 65 antal meningar utvunnits. För att hantera detta har därför fokus valts att läggas på analyser av böckernas genomsnitt av data. Det är med andra ord mer relevant att koncentrera sig på exempelvis en boks substantiv per mening samt procentuella andel substantiv istället för dess totala antal substantiv.

3.2.1 Grafisk mening

Det som varit mitt stoff att analysera från har som tidigare nämnts varit den grafiska meningen. Men vad är egentligen en grafisk mening? Enligt Birger Liljestrand (1993:57) kan en grafisk mening bestå av ett enda ord, som det skulle kunna göra vid en eventuell talsekvens (- *Hej!*) eller av flera hundra ord. Det som karakteriserar en grafisk mening är att den börjar med stor bokstav, och avslutas med en interpunktion, vanligen en punkt. Vidare menar han också att det är viktigt att skilja på grafiska meningar och syntaktiska meningar. Med en syntaktisk mening menar han "en ordsekvens som är syntaktiskt självständig" och som kan bestå av en "huvudsats eller ett satsfragment med eventuella bisatser" (Liljestrand 1993:57). Flera syntaktiska meningar kan bygga upp en grafisk mening, och det är alltså den grafiska meningen som är ändamål för min analys.

3.2.2 Undantag från praxis

Vid flera tillfällen förekommer rena dialoger mellan personer i böckerna, och dessa kunde variera mellan att sida upp och sida ner bestå av karaktärens namn eller initialer följt av en talmarkör samt meningen som karaktären yttrade. I andra fall förekom dialogerna inbäddade i texten, och följdes vanligtvis av anföringsverb och subjekt, exempelvis: *”Det har vi inte tid med nu!” sa fotografen kort och tittade sig omkring.* I ett fall som detta inleds ju meningen med en stor bokstav och avslutas med en interpunktion (utropstecken), men eftersom meningen är en tydligt markerad talsituation har jag valt att räkna med även efterkommande sats *”sa fotografen kort och tittade sig omkring”* trots att den grafiska meningen egentligen redan haft sitt slut.

Ett annat exempel på ett undantag av de utvalda grafiska meningarna förekommer i boken *Tre sekunder*, där det på sina håll förekommer meningar som helt och hållet är skrivna på polska. Då detta förvisso rent tekniskt räknas som en grafisk mening har jag inte haft för avsikt att undersöka meningar författade på andra språk än svenska. Min egen bristande kunskap i det polska språket har också varit bidragande till mitt beslut att inte fästa någon vidare relevans vid dessa meningar. Vid dessa fall där en polsk mening har förekommit har jag helt sonika valt att bortse från den meningen, och gått vidare med nästkommande mening.

3.2.3 Kategorier för undersökning

I följande avsnitt presenteras de olika kategorier som jag har för avsikt att undersöka. Kategorierna är inspirerade av Lundqvists (1992) och Burris (2010) arbeten, som använt flera av de metoder jag har för avsikt att använda i min undersökning. Förutom de metoder Lundqvist och Burri använder har inspiration dragits från den övriga forskningen, och enligt den formulerat metoder baserat på områden jag ansett haft stor relevans att använda.

En av kategorierna som undersöks är längden på varje grafisk mening. Längd i detta fall avser antal ord per grafisk mening. Enligt Liljestrand (1993:58) är långa meningar främst vanliga inom kanslitexter och annan juridisk eller argumenterande text. Korta meningar är vanligast i barn- och ungdomsböcker, samt ordspråk och reklam osv. Liljestrand talar också vidare om att läsbarhetsforskning syftar till att granska symtom, och menar att ”långa ord och meningar är därför ett statistiskt symptom på hög svårighetsgrad (Liljestrand 1993:116).

För att vidare undersöka meningarna granskas förekomsten av huvud- och bisatser inom de grafiska meningarna. För just denna kategori undersöks bokens totala huvudsatser och bisatser dividerat med antalet extraherade meningar. Enligt Liljestrand (1993:60) definieras en sats som en sekvens innehållande både subjekt och predikat. Han menar vidare att ”meningar som saknar statsform kan kallas satsfragment. Satsfragmenten är olika utformade men har ofta nominalfrasen

som bas”. En text som är rik på huvudsatser kallas för parataktisk, och motsatsen är längre meningar komponerade av bisatser och huvudsatser, som går under benämningen hypotaktisk (Liljestränd 1993:61 samt Melin & Lange 1985:13). Ofta kännetecknas enklare texter av förekomsten av huvudsatser som följer efter varandra. På motsatt vis skulle i så fall längre meningar sammanbundna med bisatser stå för mer komplicerade texter. Precis som innan nämnt berör även Burri (2010:23) det faktum att enklare texter oftast kännetecknas av huvudsatsrika meningar, och den hypotaktiska texten är mer formell. I ett försök att skärskåda satsernas ordrikedom har jag i en annan kategori dividerat varje boks totala antal ord med antalet satser (huvudsatser och bisatser).

Orden är en kategori som jag valt att lägga stor fokus på i denna undersökning. Bland annat kommer förekomsten av substantiv, verb och pronomen undersökas, men också antalet långa och överlånga ord. Substantiv hör till den ordklass som främst kännetecknar informationsrikedom. ”Ju fler substantiv, desto mer informations- tung uppfattas texten” (Lagerholm, enligt Burri 2010:12). Burri menar vidare att man som läsare uppfattar en text mer skriftspråklig beroende på förekomsten av just substantiv, och nämner också att stilen för en text som är rik på substantiv kallas för nominal (Burri 2010:13). I min undersökning går antalet substantiv per mening igenom, samt den procentuella andelen substantiv av bokens samtliga undersökta ord.

Det som ofta karaktäriserar talspråk är att den är rik på verb. Texter som är rika på verb kallas därför verbala (Burri 2010:15). En annan intressant poäng tas upp av Lagerholm (enligt Burri 2010) som menar att verb och substantiv ofta förekommer komplementärt till varandra. Den ena ordklassen förekommer på bekostnad av den andre, vilket med andra ord innebär att ju fler verb en text innehåller, desto färre substantiv och vice versa. Precis som tidigare nämnt går jag även här igenom antalet verb per mening, samt den procentuella andelen verb av bokens samtliga undersökta ord.

Precis som med verb är även pronomen synonymt med talspråk, och det är också så att pronomen förekommer komplementärt till substantiv (Lagerholm, enligt Burri 2010:17), vilket innebär att en hög frekvens av verb medför en hög frekvens av pronomen. Även i detta fall undersöks antalet pronomen per mening, samt den procentuella andelen pronomen av bokens samtliga undersökta ord.

I en annan kategori granskas förekomsten av långa och överlånga ord. I undersökningen räknar jag ord på sex bokstäver och fler som långa, och ord på 14 bokstäver och fler som överlånga. Apropå långa ord menar Melin att de ofta är en av orsakerna till att man får en svårare läsoplevelse: ”Långa ord är oftast ovanliga och därför svåra att söka i minnet. De långa orden är nästan alltid verbalabstrakter eller sammansättningar” (Melin 2009:53). Sven-Olov Stalfelt (2002) är inne på samma sak när han beskriver vad det är som oftast gör att folk stannar upp i sin läsning:

Många stannar omedvetet upp i sin läsning när de möter ett ord som har mer än tre stavelser. [...] Längre ord skapar mestadels bara en kort tvekan, men en del läsare måste liksom ta ny sats inför det långa ordet och stava sig igenom det. De som reagerar så inför längre ord uppfattar ofta läsning som svår och tröttnar ganska snabbt om de möter många långa ord, särskilt om dessa följer direkt på varandra. (Stalfelt 2002:94)

I undersökningen undersöks antalet långa ord per mening, samt den procentuella andelen långa ord av bokens samtliga undersökta ord.

I fallet med antal överlånga ord har ett undantag från praxis gällande snittvärden från bokens totala undersökta meningar gjorts. Eftersom överlånga ord på 14 bokstäver och över var så sällan förekommande i majoriteten av böckerna, ansåg jag det inte relevant att jämföra snittvärden på samma sätt som i övriga fall. Resultaten hade i sådana fall fått utgöra redovisning av snittvärden utlästa på decimalnivå.

Den så kallade nominalkvoten utvinns ur det totala antalet substantiv dividerat med det totala antalet verb. Detta är relevant främst av att man kan beräkna förhållandet mellan dessa två ordklasser, vilket ger en indikation av informationstäthet. Substantiv och verb är nämligen ”huvudsakliga stilmarkörer för skrift- och talspråklighet” (Lagerholm, enligt Burri 2010:14), dvs en hög andel substantiv markerar en mer skriftspråklig text, och en hög andel verb kännetecknar talspråklighet. Och ju högre nominalvärde man utvinner, desto mer informationstät är den undersökta texten.

För att få ett sammanställt värde för läsbarhet har jag i min undersökning valt att inkludera texternas lix-värde. Som tidigare nämnts, har lix fått utstå sin beskärda del kritik. Flera experter på området är mer eller mindre eniga om att användandet av lix som mätinstrument bör användas varsamt (se avsnitt 2 om tidigare forskning). Källgren (1979:29) ger en kort sammanfattning av hur lix fungerar: ”man beräknar det genomsnittliga antalet ord per mening och den procentuella andelen ord med mer än sex bokstäver och sedan lägger ihop värdena”.

I min undersökning har jag samlat alla böckers respektive undersökta meningar i ett dokument, och sedan bifogat denna text i en webbaserad lix-räknare (www.lix.se). När texten analyserats färdigt uppstår ett värde som kan tolkas enligt den här modellen:

<30 Mycket lättläst, barnböcker

30-40 Lättläst, skönlitteratur, populärtidningar

40-50 Medelsvår, normal tidningstext

50-60 Svår, normalt värde för officiella texter

>60 Mycket svår, byråkratsvenska

På samma hemsida där lix har undersökts kan man samtidigt undersöka textens ordvariation (ovix). Enligt Burri (2010:28) så antas en text vara svårare ju högre värde den har. Samtidigt hänvisar hon också till Lundberg & Reichenberg (2008) när hon poängterar att ett högt ovix-värde inte nödvändigtvis behöver innebära något positivt. Detta eftersom ett alltför ofta förekommande ord inte utvidgar texten och kan således uppfattas som trög (Lundberg & Reichenberg 2008:43). Precis som tidigare nämnts, så har jag i min undersökning infogat varje text i hemsidans lix-räknare, och har samtidigt kunnat utvinna ett ovix-värde, som givetvis tagits till vara på för denna undersökning.

4. Resultat

I följande avsnitt presenteras i detalj de viktigaste delarna av mitt resultat. Med tanke på den mycket stora mängd data som samtliga dessa undersökningar genererat, och med tanke på arbetets format har jag också fått begränsa vilka resultat som ska redovisas i detta avsnitt. I vissa av de parametrar som undersökts har det förekommit en mycket liten och ibland ingen betydelsefull skillnad alls. Därför redovisas inte samtliga resultat, utan enbart de resultat som haft avgörande betydelse för undersökningen. Vill man läsa tabellerna för samtliga del-undersökningar kan man göra detta i bilaga (1).

I samtliga tabeller redovisas de äldre böckerna i den vänstra kolumnen, och de nya böckerna i den högra kolumnen. På sista raden av varje tabell finner man ett genomsnitt, som enkelt och överskådligt ska kunna jämföras för att ge en tydlig bild av den föreliggande skillnaden.

4.1 Antal ord per mening

Som den första delen av undersökningen granskas hur många ord varje grafisk mening innehåller. Varje texts sammanlagda antal ord har dividerats med det antal meningar som extraherats.

Tabell 1. Ord per mening - Ungdomsböcker

Ungdomsböcker mellan 1950-1965	Antal ord per mening	Ungdomsböcker mellan 2000-2015	Antal ord per mening
Mannen från mörkrummet	14,8	Lex Bok	11,2
Tappa inte masken	14,7	Vad hade du valt?	10,5
Mikko	13,8	I taket lyser stjärnorna	10,4
Mexikanen	11,9	Cirkeln	9,4
Genomsnitt	13,8	Genomsnitt	10,4

I Tabell 1 ovan kan vi se att ungdomsböckerna mellan 1950-1965 har betydligt fler ord per mening än vad ungdomsböckerna från 2000-2015. Om vi sammanställer dessa värden får vi ett medelvärde på 12,09. Baserat på detta värde kan vi då se att 3 av 4 av de äldre ungdomsböcker ligger över medelvärdet, och samtliga nya ungdomsböcker inklusive en äldre (Mexikanen) ligger under medelvärdet. Genomsnittet av de båda kategorierna avslöjar också att det skiljer 3,4 måtenheter mellan de äldre och nyare ungdomsböckerna. Man kan av det resultatet konstatera att de äldre

ungdomsböckerna har betydligt längre meningar än de nya ungdomsböckerna. Men hur ligger dessa böcker till i jämförelse med deckarna?

Tabell 2. Ord per mening - Deckare

Deckare mellan 1950-1965	Antal ord per mening	Deckare mellan 2000-2015	Antal ord per mening
Dockan till Samarkand	17,3	Tre sekunder	17,9
Tre små gummor	14,8	Nattfåk	12,7
Dödslockan	14,3	Hypnotisören	12,0
Roseanna	13,8	Tyskungen	9,2
Genomsnitt	15,0	Genomsnitt	13,0

När man granskar deckarna kan man konstatera att de har ett högre medelvärde (13,99) än ungdomsböckerna. I detta fall ligger 3 av 4 av de äldre deckarna över medelvärdet, och 3 av 4 av de nya deckarna ligger under medelvärdet. Resultatet är dock inte lika entydigt som det hos ungdomsböckerna. Man kan redan konstatera att det förekommer två trendbrott, först och främst att den bok med flest antal ord per mening inte är en av de äldre deckarna, utan faktiskt en av de nya deckarna - *Tre sekunder* med ett värde av 17,9. Det andra som är slående när man jämför tabellerna är att den deckare med minst antal ord per mening faktiskt har aningen färre ord per mening än den ungdomsbok med lägst värde. Det hela rör sig om en av de nya deckarna, *Tyskungen*, som enligt undersökningen har ett värde på 9,2 jämfört med en av de nya ungdomsböckerna, *Cirkeln*, som har ett värde på 9,4.

För att förtydliga de undersökta böckernas skillnad gentemot varandra kan det här vara på sin plats att redovisa hur många ord per mening jämförelseboken *Tjänstekvinnans son* har. Skillnaden är oerhört stor i detta fall, då antal ord per mening för denna bok är hela 18,7.

Om man sammanställer värdena för respektive grupp böcker och jämför dem med varandra kan man se att det är en större skillnad mellan samtliga ungdomsböcker, än vad det är mellan samtliga deckare. Det är dessutom en större skillnad mellan de nyare böckerna (ungdomsböckerna och deckarna) än vad det är mellan de äldre böckerna. Man kan också se att de nya deckarna har ett lägre genomsnitt än de äldre ungdomsböckerna. Således kan man dra en slutsats att det skett en förändring inte bara bland ungdomsböckerna, utan bland nyare böcker generellt.

4.2 Antal substantiv per mening

Tabell 3. Substantiv per mening - Ungdomsböcker

Ungdomsböcker mellan 1950-1965	Antal substantiv per mening	Ungdomsböcker mellan 2000-2015	Antal substantiv per mening
Mannen från mörkrummet	3,2	I taket lyser stjärnorna	2,2
Tappa inte masken	3,1	Vad skulle du ha valt?	2,2
Mikko	3,0	Lex Bok	1,9
Mexikanen	2,6	Cirkeln	1,8
Genomsnitt	3,0	Genomsnitt	2,0

I kategorin *Antal substantiv per mening* kan man se att en viss skillnad mellan de äldre och nyare ungdomsböckerna föreligger. Som tidigare nämnts är substantiv en markör för informationstäthet. Och med 1 enhet mer i genomsnitt kan man säga att de äldre ungdomsböckerna är marginellt informationstätare. Medelvärde för samtliga ungdomsböcker ligger på 2,5 och det talet placerar sig samtliga äldre ungdomsböcker över, och således samtliga nya ungdomsböcker under. Det bör också nämnas att ett värde som detta bör ställas i relation till meningslängden, då fler substantiv i en mening rent teoretiskt inte behöver betyda att den är substantivtätare, utan kan lika gärna innehålla fler ord av andra ordklasser. I detta fall kan man om man jämför med *tabell 1* se att de böcker med flest substantiv per mening också är de böcker med flest ord per mening.

Tabell 4. Substantiv per mening - Deckare

Deckare mellan 1950-1965	Antal substantiv per mening	Deckare mellan 2000-2015	Antal substantiv per mening
Dockan till Samarkand	3,9	Tre sekunder	3,5
Roseanna	3,5	Nattfåk	3,2
Tre små gummor	3,3	Hypnotisören	2,8
Dödslockan	2,4	Tyskungen	1,7
Genomsnitt	3,3	Genomsnitt	2,8

Bland deckarna är skillnaden ännu mindre än hos ungdomsböckerna. Här är medelvärdet något högre på 3,03, och det värdet placerar sig 3 av 4 av de äldre deckarna över. Det som är intressant i detta fall är att *Tyskungen* har färre substantiv per mening (1,7) än den ungdomsbok med lägst värde

(1,8 - *Cirkeln*). För övrigt är det dock för lite som skiljer för att kunna dra någon generell slutsats kring skillnaden mellan äldre och nya deckare.

Den procentuella andelen substantiv är också något som har undersökts, men med tanke på arbetets begränsade omfattning kommer de tabellerna inte att redovisas i resultatet. Värt att notera är dock att de äldre ungdomsböckerna i genomsnitt har 2 procent fler substantiv än de nya ungdomsböckerna. Bland deckarna föreligger ingen skillnad avseende genomsnitt. Fullständiga tabeller redovisas i sin helhet i bilaga (1). Det äldre stilidealet *Tjänstekvinnans son* noterar i denna kategori 5 substantiv per mening, vilket precis som nämndes innan måste ställas i relation till det faktum att det är helt rimligt att en bok med så pass många substantiv per mening också har betydligt längre meningar.

4.3 Antal verb per mening

Tabell 5. Verb per mening - Ungdomsböcker

Ungdomsböcker mellan 1950-1965	Antal verb per mening	Ungdomsböcker mellan 2000-2015	Antal verb per mening
Tappa inte masken	2,7	I taket lyser stjärnorna	2,3
Mikko	2,6	Lex Bok	2,1
Mannen från mörkrummet	2,6	Vad skulle du ha valt?	2,1
Mexikanen	2,5	Cirkeln	1,8
Genomsnitt	2,6	Genomsnitt	2,1

Antalet verb per mening är en kategori som inte har gett något enormt genomslag i undersökningen vad gäller stora skillnader. Det är bara på ungdomsbokssidan som man kan se en viss skillnad. Medelvärdet för ungdomsböckerna är 2,33. Samtliga äldre ungdomsböcker ligger över det värdet och de nyare ligger under det värdet. Sett ur ett genomsnittsperspektiv föreligger det dock enbart en skillnad på 0,5 enheter. Medelvärdet för deckarna är 2,64, vilket är en tämligen liten skillnad jämfört med ungdomsböckerna. Dock är det en skillnad, och den visar att de äldre ungdomsböckerna har fler verb per mening än de nya.

Tidigare nämnde jag hur verb och substantiv förekommer på bekostnad av varandra, vilket med andra ord innebär att ju fler verb en text innehåller, desto färre substantiv och vice versa. I just denna kategori kan man dock inte se att den teorin stämmer, då de äldre ungdomsböckerna har ett högre genomsnitt än de nyare - vilket även är fallet i kategorin för antal substantiv per mening. Detta bör dock också ställas i relation till att de äldre ungdomsböckerna också generellt har längre meningar, vilket förklarar att antalet verb också ökar. Ser man dock på kategorin för den

procentuella andelen verb befinner sig samtliga nya ungdomsböcker över medelvärdet på 19%, vilket indikerar att en stor andel av de totala ord varje text innehåller är just verb. Detta gör att man ändå kan dra en slutsats om att de nya ungdomsböckerna har en mer talspråklig karaktär än de äldre. Hela tabellen finns i bilaga (1).

4.4 Nominalkvot

Tabell 6. Nominalkvot - Ungdomsböcker

Ungdomsböcker mellan 1950-1965	Nominalkvot	Ungdomsböcker mellan 2000-2015	Nominalkvot
Mannen från mörkrummet	1,3	Vad skulle du ha valt?	1,1
Tappa inte masken	1,2	Cirkeln	1,0
Mikko	1,2	I taket lyser stjärnorna	0,9
Mexikanen	1,0	Lex Bok	0,9
Genomsnitt	1,1	Genomsnitt	1,0

I följande tabell redovisas kvoten av bokens totala antal substantiv dividerat med dess totala antal verb. Ju högre värde, desto mer informationstät upplevs texten. I detta resultat är skillnaden inte av någon särskild betydelse. Men medelvärdet för samtliga ungdomsböcker är 1,06, och 3 av 4 av de äldre ungdomsböckerna ligger över den nivån, och 3 av 4 av de nya ligger under. Detta bevisar att majoriteten av de äldre ungdomsböckerna upplevs mer skriftspråkliga och informationstäta än de nya. Om man ställer ungdomsböckernas värden i jämförelse med nominalkvoten för *Tjänstekvinnans son* (1,8) ser man också tydligare vad som kännetecknar en hög nominalkvot.

Tabell 7. Nominalkvot - Deckare

Deckare mellan 1950-1965	Nominalkvot	Deckare mellan 2000-2015	Nominalkvot
Tre små gummor	1,5	Nattfåk	1,4
Roseanna	1,4	Hypnotisören	1,1
Dockan till Samarkand	1,3	Tre sekunder	1,0
Dödslockan	0,8	Tyskungen	0,8
Genomsnitt	1,2	Genomsnitt	1,1

På samma sätt som de äldre ungdomsböckernas resultat visade på en informationstätare text, visar även de äldre deckarna samma sak. Här är medelvärdet för samtliga böcker aningen högre (1,16) och 3 av 4 av de äldre deckarna ligger över den nivån och 3 av 4 av de nya ligger under, vilket gör att man kan konstatera att majoriteten av de äldre deckarna är informationstätare än de nya. Värt att notera är att både deckarna *Dödsklockan* och *Tyskungen* har de två lägsta noteringarna av samtliga 16 böcker. Detta är anmärkningsvärt med tanke på att inte ens någon av ungdomsböckerna noterade ett sådant lågt värde.

4.5 Lix-värde

Tabell 8. Lix-värde - Ungdomsböcker

Ungdomsböcker mellan 1950-1965	Lix-värde	Ungdomsböcker mellan 2000-2015	Lix-värde
Mannen från mörkrummet	37	Lex Bok	29
Tappa inte masken	35	Cirkeln	29
Mikko	27	Vad skulle du ha valt?	23
Mexikanen	27	I taket lyser stjärnorna	23
Genomsnitt	31,5	Genomsnitt	26

I denna kategori går det att se större skillnader. Medelvärdet för samtliga ungdomsböcker är 28,8, vilket enligt lix.se går att likställa med barnböcker och texter som är mycket lättlästa. Det bör dock återigen poängteras att böckerna inte för någon skull behöver anses vara lika lättlästa som t.ex. barnböcker, utan snarare att stilen boken är skriven på har symtom som kan jämföras med mer lättlästa texter. I denna undersökning placerar sig hälften av ungdomsböckerna på respektive sida medelvärdet, så någon generell slutsats går inte att dra. Däremot är det värt att notera att det är en stor skillnad mellan den högst noterade äldre resp. nyare ungdomsboken (37 och 29). Endast 2 av de 8 ungdomsböckerna har ett värde över 30, som enligt lix.se likställs med mer lättläst skönlitteratur, populärtidningar osv. Dessa värden kan ställas i jämförelse med *Tjänstekvinnans son* som har ett lix-värde på 44. Bland de 16 böcker som undersöktes är det bara tre andra som kommer i närheten av det värdet. Samtliga tre är äldre böcker (två deckare och en ungdomsbok).

Tabell 9. Lix-värde - Deckare

Deckare mellan 1950-1965	Lix-värde	Deckare mellan 2000-2015	Lix-värde
Dockan till Samarkand	40	Tre sekunder	37
Tre små gummor	38	Hypnotisören	33
Roseanna	35	Nattfåk	27
Dödsklockan	31	Tyskungen	26
Genomsnitt	36	Genomsnitt	30,75

På deckarsidan skiljer det aningen mer än på ungdomsbokssidan. Här är medelvärdet 33,4 4,6 enheter högre än ungdomsböckerna. 3 av 4 av de äldre deckarna ligger över det värdet, och 3 av 4 av de nya ligger under. En intressant detalj i denna undersökning är att även om deckarnas gemensamma medelvärde av lix är högre än ungdomsböckernas, så har faktiskt de äldre ungdomsböckerna ett högre genomsnitt än de nya deckarna. Detta skulle kunna tolkas som att deckarna och ungdomsböckerna med tiden har blivit mer lättlästa än de var för 50 år sedan, och att de närmar sig ett läsbarhetsvärde likt det hos ungdomsböckernas idag.

4.6 Ovix-värde

Tabell 10. Ovix-värde - Ungdomsböcker

Ungdomsböcker mellan 1950-1965	Ovix-värde	Ungdomsböcker mellan 2000-2015	Ovix-värde
Mannen från mörkrummet	73	Lex Bok	67
Tappa inte masken	69	Cirkeln	67
Mikko	69	Vad skulle du ha valt?	62
Mexikanen	69	I taket lyser stjärnorna	62
Genomsnitt	70	Genomsnitt	65

Ovix, eller ordvariationsindex, visar hur varierat språk en text antas ha. Och i denna undersökning visar det sig tydligt att de äldre ungdomsböckerna har ett mer varierat språk, då samtliga böcker ligger över medelvärdet på 67,3 (Alla 4 är på 69 och över). Alla nya ungdomsböcker ligger således på eller under det medelvärdet. Genomsnittet för de äldre böckerna är också 5 enheter högre än de nya. Jämfört med *Tjänstekvinnans son*, som har ett ovix-värde på 85 kan vi se att ingen av

ungdomsböckerna placerar sig i närheten av det värdet. Enbart två äldre deckare är i närheten av det värdet. En av dem har dessutom ett högre värde på 89.

Tabell 11. OviX-värde - Deckare

Deckare mellan 1950-1965	OviX-värde	Deckare mellan 2000-2015	OviX-värde
Tre små gummor	89	Nattfåk	78
Dockan till Samarkand	80	Tyskungen	73
Roseanna	78	Hypnotisören	73
Dödslockan	66	Tre sekunder	73
Genomsnitt	78	Genomsnitt	74

Medelvärde för deckarna (76,3) är 9 enheter större än för ungdomsböckerna, vilket direkt visar att deras ordvariation är betydligt högre än ungdomsböckernas. I deckarnas fall befinner sig 3 av 4 av de äldre böckerna över medelvärdet, och 3 av 4 av de nya ligger under. Intressant att notera är dock att den deckaren med lägst oviX-värde var en av de äldre deckarna (*Dödslockan*) som hade det överlägset lägsta värdet på 66, dvs. lägst av deckarna, men också lägre än de äldre ungdomsböckerna.

4.7 Antal långa ord

Tabell 12. Antal långa ord per mening - Ungdomsböcker

Ungdomsböcker mellan 1950-1965	Antal långa ord per mening	Ungdomsböcker mellan 2000-2015	Antal långa ord per mening
Mannen från mörkrummet	3,4	Lex Bok	2,0
Tappa inte masken	3,0	Cirkeln	1,9
Mexikanen	1,9	I taket lyser stjärnorna	1,4
Mikko	1,8	Vad skulle du ha valt?	1,3
Genomsnitt	2,5	Genomsnitt	1,6

De långa orden (6 bokstäver och fler) återgav en del intressanta resultat. Man kan se att det förekommer en viss skillnad i genomsnittet, men resultatet i övrigt är så pass jämnt att det inte går att dra någon generell slutsats. Man kan dock ändå konstatera att det är en väldigt stor skillnad mellan de två högst placerade äldre ungdomsböckerna, och de två högst placerade nya. Rent generellt kan man säga att de långa orden är färre i dagens ungdomsböcker än de äldre.

Tjänstekvinnans son har i den här undersökningen ett värde på 4,8 långa ord per mening, vilket också bör ställas i relation till det faktum att boken också har avsevärt längre meningar.

Tabell 13. Antal långa ord per mening - Deckare

Deckare mellan 1950-1965	Antal långa ord per mening	Deckare mellan 2000-2015	Antal långa ord per mening
Dockan till Samarkand	4,1	Tre sekunder	3,4
Tre små gummor	3,6	Hypnotisören	2,5
Roseanna	3,1	Nattfåk	2,0
Dödslockan	2,3	Tyskungen	1,5
Genomsnitt	3,2	Genomsnitt	2,3

Man kan också dra en generell slutsats gällande deckarna. Där befinner sig 3 av 4 av de äldre deckarna över medelvärdet på 2,8. 3 av 4 av de nyare befinner sig således under medelvärdet. Genomsnittet för de äldre deckarna är däremot 0,9 enheter högre än för de nya deckarna. Det är också så att genomsnittet för de nya deckarna är lägre än för de gamla ungdomsböckerna. Det är dock ingen stor skillnad, men ändå värd att notera. I undersökningen för den procentuella andelen långa ord befann sig 3 av 4 av de äldre deckarna över medelvärdet på 20 procent. Bägge dessa tabeller kan man se i bilaga (1).

4.8 Antal överlånga ord

Tabell 14. Totalt antal överlånga ord - Deckare

Deckare mellan 1950-1965	Totalt antal överlånga ord	Deckare mellan 2000-2015	Totalt antal överlånga ord
Dockan till Samarkand	22	Tre sekunder	10
Roseanna	12	Nattfåk	4
Dödslockan	8	Hypnotisören	4
Tre små gummor	7	Tyskungen	2
Genomsnitt	12,25	Genomsnitt	5

I kategorin för de överlånga orden (14 bokstäver och över) är skillnaden mellan de äldre och nyare ungdomsböckerna så pass varierande och liten att det inte går att dra någon generell slutsats angående skillnader mellan nya och äldre böcker. Däremot fanns det större skillnader att redovisa inom deckarna. *Dockan till Samarkand* har betydligt fler överlånga ord än de andra (22). Fler än

alla nya deckare tillsammans (20). Detta kan jämföras med *Tjänstekvinnans* som har 25 överlånga ord. Deckarnas medelvärde ligger på 8,6, och 3 av 4 av de nya deckarna ligger under det värdet. För att se dessa tabeller se bilaga (1).

4.9 Antal satser per mening

Granskningen av satser gjordes genom att söka igenom alla grafiska meningar efter huvud- och bisatser. När dessa samtliga satser hade räknats ihop adderades deras totala antal, och dividerades med antal extraherade meningar. I tabell 15 och 16 går det att utläsa resultatet av antal satser (huvud- och bisatser) per mening. Jag har valt att enbart redovisa dessa tabeller i resultatet, och inte tabellerna som redovisar antalet huvud- respektive bisatser på grund av arbetets begränsade omfång, och för att det inte förekom någon iögonfallande skillnad mellan de fyra kategorierna. Tabellerna går dock att utläsa i sin helhet i bilaga (1).

Tabell 15. Antal satser per mening - Ungdomsböcker

Ungdomsböcker mellan 1950-1965	Antal satser per mening	Ungdomsböcker mellan 2000-2015	Antal satser per mening
Tappa inte masken	2,0	I taket lyser stjärnorna	1,8
Mannen från mörkrummet	1,8	Vad skulle du ha valt?	1,5
Mexikanen	1,8	Cirkeln	1,5
Mikko	1,7	Lex Bok	1,5
Genomsnitt	1,8	Genomsnitt	1,6

Om man granskar ungdomsböckerna kan man se att meningarna för de äldre ungdomsböckerna innehöll ett något högre genomsnitt av huvud- och bisatser. Alla ungdomsböckers totala medelvärde är 1,7 och samtliga äldre ungdomsböcker placerade sig över det värdet, och 3 av 4 av de nya ungdomsböckerna under. Det är dock ingen markant skillnad som går att se, utan det rör sig enbart om 0,2 enheters skillnad mellan bägge blockens genomsnitt.

Tabell 16. Antal satser per mening - Deckare

Deckare mellan 1950-1965	Antal satser per mening	Deckare mellan 2000-2015	Antal satser per mening
Dockan till Samarkand	2,3	Tre sekunder	2,5
Roseanna	2,1	Hypnotisören	2,0
Dödslockan	2,0	Nattfåk	1,6
Tre små gummor	1,6	Tyskungen	1,4
Genomsnitt	2,0	Genomsnitt	1,9

I tabellen för deckarna är skillnaden ännu mindre. Medelvärdet är endast 0,24 enheter större än ungdomsböckerna, så det är inte heller någon markant skillnad. Alla deckarnas totala medelvärde är 1,9, och 3 av 4 av de äldre deckarna placerade sig över det värdet. Värt att notera är att det är en avsevärd skillnad mellan den högst placerade deckaren *Tre sekunder* (2,5) och *Tyskungen* (1,4) (Båda nya deckare).

4.10 Antal ord per sats

Tabell 17. Antal ord per sats - Ungdomsböcker

Ungdomsböcker mellan 1950-1965	Antal ord per sats	Ungdomsböcker mellan 2000-2015	Antal ord per sats
Mannen från mörkrummet	8,2	Lex Bok	7,6
Mikko	8,0	Vad skulle du ha valt?	6,8
Tappa inte masken	7,3	Cirkeln	6,3
Mexikanen	6,6	I taket lyser stjärnorna	5,8
Genomsnitt	7,5	Genomsnitt	6,6

I följande tabeller granskas hur ordrika böckernas undersökta huvud- och bisatser är. Bland ungdomsböckerna kan man tydligt se att majoriteten av de äldre ungdomsböckerna ligger över medelvärdet 7,09, och 3 av 4 av de nya ligger under. Genomsnittet för de äldre ungdomsböckerna är 0,9 enheter högre än för de nya, vilket ändå tyder på en viss grad av ordrikare huvud- och bisatser. *Tjänstekvinnans son* har i den här undersökningen ett värde på 9 ord per sats, vilket återigen bör ställas i relation till meningslängden.

Tabell 18. Antal ord per sats - Deckare

Deckare mellan 1950-1965	Antal ord per sats	Deckare mellan 2000-2015	Antal ord per sats
Tre små gummor	9,4	Nattfåk	7,7
Dockan till Samarkand	7,4	Tre sekunder	7,3
Dödslockan	7,0	Tyskungen	6,5
Roseanna	6,7	Hypnotisören	6,0
Genomsnitt	7,6	Genomsnitt	6,9

Bland deckarna är medelvärdet inte så mycket högre än hos ungdomsböckerna (7,25 mot 7,09). Däremot kan man precis som hos ungdomsböckerna se en viss skillnad vad gäller nya och äldre böcker. Genomsnittet för de äldre böckerna är 0,8 enheter högre än hos de nya. 3 av 4 av de äldre deckarna ligger dessutom över medelvärdet på 7,25.

5 Sammanfattande diskussion och slutsatser

I detta arbete har jag undersökt den språkliga förändring inom ungdomsboksgenren över en 50-årsperiod. Dessa ungdomsböcker har jämförts med en annan populärlitterär genre, nämligen deckare. Mitt huvudsyfte har varit att undersöka om ungdomsböckerna och deckarna från 1950- och 1960-talet hade fler symptom på låg läsbarhet än deras motsvarigheter idag. Detta syfte har uppfyllts genom att sammanställa ca 60 grafiska meningar vardera ur 16 böcker fördelat på fyra kategorier, samt lika mycket ur en jämförelsebok av äldre stilkarakterer. Dessa kategorier har sedan ställts mot varandra för att synliggöra skillnader/likheter i tid inom den egna genren, men också gentemot den jämförbara genren. Kan man då se en skillnad mellan dessa genrer?

5.1 Böckernas placering

Vid en sammanställning av samtliga undersökta kategorier, och där ett högt värde i den undersökta kategorin gav uttryck för symptom på högre svårighetsgrad av läsbarhet, kunde man tydligt se att de äldre ungdomsböckerna placerade sig bland de fyra böcker med högst värde 39 gånger, och de nya ungdomsböckerna bara 13.

Gör man en likartad sammanställning med deckarna ser man också där en övervägande del äldre böcker som placerat sig högt i de kategorier där de fyra högsta värdena kännetecknats av högre svårighetsgrad av läsbarhet. I detta fall är deckarna bland de fyra högst placerade 37 gånger jämfört med de nya som är placerade där 15 gånger.

Genre	Antal placeringar bland topp 4
Äldre ungdomsböcker	39
Nya ungdomsböcker	13
Äldre deckare	37
Nya deckare	15

Med hjälp av denna statistik kan man dra en generell slutsats om att de äldre böckerna (både deckarna och ungdomsböckerna) har en högre grad av symptom av svårare läsbarhet. Detta är även något som blir tydligt när man granskar varje enskild tabell. För att förtydliga dessa slutsatser har jag i kommande avsnitt valt att sammanfatta några av dessa kategorier där den största skillnaden förekommit.

5.2 Meningarna

I kategorin för antal ord per grafisk mening kan man dra slutsatsen att ungdomsböckerna från 1950-1965 var betydligt ordrikare än ungdomsböckerna från 2000-2015. Denna slutsats kunde dras då genomsnitt för de äldre ungdomsböckerna var så stor att en markant skillnad mellan de två grupperna gick att urskilja. Vad gäller jämförelsen med deckarna förelåg även där en stor skillnad mellan de äldre och nya deckarna, då de äldre deckarna i genomsnitt hade längre meningar. Denna generella skillnad gjorde sig extra tydlig när man ställde böckerna mot jämförelseboken *Tjänstekvinnans son*. Den boken hade 18,7 ord per mening, vilket är ett oerhört högt nummer jämfört med de undersökta kategorierna. Det var bara de äldre deckarnas medelvärde (15) som var i närheten av det värdet. Det föreföll därför vara sannolikt att enbart deckargenren som sådan (både nya och äldre) hade ett högre medelvärde, men resultatet visar att de äldre ungdomsböckerna hade ett högre medelvärde än de nya ungdomsböckerna och nya deckarna.

Vad gäller huvud- och bisatsernas förekomst i meningarna kunde man se vissa skillnader, om än små skillnader. Det var en övervägande del av de äldre ungdomsböckerna som hade ett högre snitt av huvud- och bisatser. Men om man granskade bisatserna för sig och huvudsatserna för sig var det i princip ingen skillnad alls. En detalj som dock går att anmärka på är att de äldre ungdomsböckerna var rikare på huvudsatser, vilket ju kännetecknar mer lättlästa texter. Det förefaller dock som troligt att de nyare böckernas lägre grad av huvudsatser beror på en förändring i sättet att uttrycka sig hos författarna.

En skillnad som däremot var anmärkningsvärd var ordrikedomen i satserna. Där kunde man återigen se att de äldre böckerna (både ungdomsböcker och deckare) i genomsnitt hade fler ord per sats än hos de nya böckerna. Detta borde dock inte vara särskilt anmärkningsvärt med tanke på att vi redan tidigare konstaterat att de äldre böckerna är betydligt mer ordrika.

5.3 Orden

Denna största kategori för undersökning var där man kunde se flest stora skillnader böckerna emellan. Vid undersökningen av substantiv, verb och pronomen var det substantiven som var dominerande i meningarna. Både de äldre ungdomsböckerna samt deckarna hade en högre grad av substantiv per grafisk mening. Enstaka undantag fanns dock, vilket återigen med största sannolikhet har att göra med författarens personliga stil.

Antalet verb per mening visade inte på någon markant skillnad. Teorin om verbens och substantivens förekomst på bekostnad av varandra stämde inte enligt undersökningen. Det är däremot intressant att notera att trots att de äldre ungdomsböckerna överlag hade fler verb per mening så hade de nya ungdomsböckerna en högre procentuell andel verb. Kvoten mellan antal

substantiv och verb – där en hög kvot skulle tyda på mer skriftspråklig karaktär – bestod till övervägande del av de äldre texterna. Detta kunde göras extra tydligt, då resultatet visade att Strindbergs *Tjänstekvinnans son* hade en nominalkvot på hela 1,8.

Vad gäller långa och överlånga ord så var skillnaden mellan ungdomsböckerna återigen inte av någon betydande storlek, däremot fanns det en viss skillnad vad betraktade genomsnittet. De överlånga orden var så pass få i ungdomsböckerna, att jag enbart valde att redovisa resultatet för deckarna, där man kunde se en avsevärd skillnad mellan de äldre och nya böckerna, då det i de äldre deckarna förekom en betydligt större del överlånga ord än hos de nya. En av de äldre deckarna hade även fler överlånga ord än de nya deckarna tillsammans. Det ska dock poängteras att detta drag inte går att generalisera och kalla tidstypiskt, utan det är med största sannolikhet ett drag hos den enskilde författaren.

5.4 Lix och Ovig

Lix-värdet i undersökningen visade också på en skillnad mellan äldre och nya böcker. På ungdomsbokssidan var genomsnittet högre för de äldre böckerna, men detta beror sannolikt på att två av de fyra äldre ungdomsböckerna hade ett värde på 35 resp. 37, och de andra två på 27, medan de nya ungdomsböckerna inte skilde lika mycket (två på 29 och två på 23). Även de äldre deckarna hade till en övervägande del högre lix-värde. Detta kan då tyda på att deckarna över de senaste 50 åren genomgått en viss förändring vad gäller läsbarheten, och mer och mer närmat sig likvärdiga läsbarhetsindex som hos ungdomsböckerna

Med tanke på lix-värdets innebörd och den kritik den fått utstå för att den skulle vara missvisande och inte helt och hållet redogöra för en boks sammanhang och stil kommer jag inte baserat på lix-värdet allena dra någon generell slutsats angående böckernas svårighetsgrad. För att dra en sådan slutsats krävs att man ser till fler parametrar i undersökningen, och sammanfattande granskar resultaten.

Ordvariationen (ovig) som med sitt högre värde skulle indikera på en svårare text visade även här att de äldre ungdomsböckerna till övervägande del hade en högre ordvariation än de nya. Det samma gällde även de äldre och nya deckarna.

5.5 Slutsats

Syftet med detta arbete var att undersöka ifall det har skett en språklig förändring inom ungdomsboksgenren, och jämföra den genren och dess skillnader med deckare. Och om man ser till det faktum att så många av de undersökta kategorierna gång efter gång har uppvisat ett resultat som placerat de äldre böckerna i topp, anser jag att man sammanfattningsvis kan konstatera att de äldre

ungdomsböckerna har fler tendenser till hög svårighetsgrad av läsbarhet än de nya ungdomsböckerna. Och även om skillnaden inte alltid är lika stor i deckargenren kan man även där se att det skett en språklig förändring som antyder att nya deckare och nya ungdomsböcker har kommit varandra allt närmare språkligt. I flera av undersökningarna hade de äldre ungdomsböckerna högre värden än de nya deckarna, och de nya deckarnas värden sågs närma sig ungdomsböckernas vid flera tillfällen. Var någonstans kan man då se denna skillnad? Jo, flera parametrar pekar på att de äldre böckernas meningar var längre, innehöll fler långa och komplicerade ord, de var mer informationstäta och av mindre talspråklig karaktär, något som i flera fall syns i deckarna, men som framförallt är allra tydligast bland dagens ungdomsböcker.

5.6 Diskussion

Hur kan man då sätta dessa resultat i relation till forskningen? Lundqvist (1992) är den undersökning som man kan dra störst likhetstecken till vad gäller undersökningsområde (barn- och ungdomsböcker). En av hennes slutsatser är att de nyare barn- och ungdomsböckerna i hennes undersökning hade flera drag av talspråkighet. Dessa talspråkliga drag, som enligt (Cassirer 1993:83) kunde kännetecknas av kortare meningar, var också något som tydligt kunde ses i min undersökning. Burri (2010:15&17) påpekade att även en stark förekomst av verb och pronomen var tecken på talspråkighet. Även dessa saker har jag kunnat konstatera är mer vanligt i de nyare böckerna än hos de äldre.

Även om jag genom mitt resultat har kunnat konstatera att de nyare böckerna innehåller flera drag av talspråklig karaktär, är det inte helt självklart att jag genom min undersökning lyckats bevisa att de äldre ungdomsböckerna var mer svårlästa än de idag. Resultat visar enbart på tendenser av låg eller hög läsbarhet, och kan aldrig helt tala som bevis för att vara mer eller mindre svårläst. Detta är något som jag försökt vara tydlig med under undersökningens gång. Men hade jag då genom att ha anammat fler av Lundqvists och Burris undersökningsparametrar kunnat bevisa att de äldre ungdomsböckerna faktiskt var mer eller mindre svårlästa? Det förefaller högst sannolikt att så inte hade varit fallet. För att kunna komma fram till ett sådant konstaterande anser jag att man behöver undersöka andra områden som inte nödvändigtvis är kvantitativt mätbara. Liljestränd (1993:14) talar om svårighetsgrader på tre nivåer: innehåll, struktur och språk. Några områden som då faller sig naturliga och som berör innehåll är exempelvis: förekomsten av långa dialoger mellan två eller flera personer, växlingar mellan olika berättarperspektiv och berättarpersoner, diffusa och abstrakta resonemang och drömmar, komplexa handlingar och andra liknande författarspecifika drag. Om en undersökning av denna karaktär hade kunnat göras som komplement till min mer kvantitativt mätbara undersökning anser jag att man hade kunnat komma närmare ett konstaterande

om svårighetsgradens faktiska beskaffenhet. En sådan undersökning hade dock varit mer tidskrävande än omständigheterna här har medgivit, då man i mitt fall förutom att göra stickprov ur 17 böcker, praktiskt taget hade fått närläsa samtliga böcker för att göra en mer omfattande analys av böckernas svårighetsgrad. I sådana fall hade man fått kompromissa och enbart välja att närläsa några av böckerna, för att på så vis undersöka ifall det finns några samband mellan en bok med tendenser till svår läsbarhet å ena sidan och svårt innehåll å andra. Ett förslag för framtida forskning är således att välja två eller fler äldre respektive två eller fler nyare ungdomsböcker, och genomföra två undersökningar: en som helt syftar till de kvantitativt mätbara språkliga aspekterna, såsom de har genomförts i denna uppsats, och en som syftar till närläsning av själva innehållet. Kan man då sammanställa de resultat från dessa två undersökningar föreligger det en större sannolikhet att bättre kunna konstatera ifall ungdomsböckerna och deckarna från 50- och 60-talet var mer svårlästa än dagens motsvarigheter.

Som avslutning vill jag återkoppla till den inledande diskussionen, där jag berörde sambanden mellan nya böckers språkliga förändring och ungdomars försämrade läs- och skrivförmåga. Att ungdomsböcker från 50- och 60-talet har fler tendenser av svårlästhet har vi kunnat konstatera, men betyder detta att ungdomar idag inte kan läsa dem? Det förefaller mig högst osannolikt, åtminstone på grund av den eventuellt högre svårighetsgraden.

Dagens ungdomar kan med största sannolikhet läsa och förstå det mesta av innehållet i de flesta ungdomsböckerna från 50- och 60-talet. Så vad är det i så fall som gjort dagens ungdomsböcker och deckare mer lättlästa? Beror det på en allmän förändring av språket? Har genrerna vuxit sig så stora att det idag förekommer en inflation på marknaden? Är det marknadens eller förlagens ökade krav på att allt ska vara lättsålt och kunna nå ut till så många läsargrupper som möjligt? Det är säkert så att flera av dessa orsaker kan vara bidragande till förändringen, eller så är det något helt annat. Sambanden mellan ungdomars minskade läs- och skrivförmåga anser jag i alla fall inte höra ihop med språkets förändring i böckerna. Det rör sig nog snarare om bristande intresse, och konkurrens från andra mediaområden. Att böckerna ska ha förändrats rent språkligt som en anpassning till ungdomars bristande läsförmåga anser jag vara högst osannolikt. Vad det rör sig om är nog snarare en förskjutning i begreppet ungdomsbok, och hur den kan se ut. Ramarna är bredare, läsarkretsarna är föränderliga och mottagliga för nya intryck. Kulturella förändringar sker snabbare. Språket som vi talar förändras hela tiden, och gränsen mellan vad som är tal- och skriftspråk är idag inte lika självklar. Denna mer luddiga gräns kan också bidra till att språket i ungdomsböcker förändras. Meningar blir kanhända kortare, orden och satserna likaså. Ungdomars läsning kommer förekomma i varierade skepnader, och med ständig konkurrens från film, tv, datorspel, internet osv. Men den kommer dock alltid att bestå.

6 Litteraturförteckning

6.1 Litteratur

Burri, Ewelina 2010: *Lättläst och svårläst. Analys av texter från fyra dagar i grundskolans mellanår*. Göteborg: Göteborgs Universitet

Cassirer, Peter 1993: *Stilistik & stilanalys*. Stockholm: Natur och Kultur

Hellspong, Lennart & Ledin, Per 1997: *Vägar genom texten. Handbok i brukstextanalys*. Lund: Studentlitteratur

Kåreland, Lena 2001: *Möte med barnboken*. Stockholm: Natur och Kultur

Källgren, Gunnel 1979: *Innehåll i text. En genomgång av faktorer av betydelse för texters innehåll, uppbyggnad och sammanhang*. Lund: Studentlitteratur

Liljestrand, Birger 1993: *Språk i text. Handbok i stilistik*. Lund: Studentlitteratur

Lundberg, Ingvar & Reichenberg, Monica 2008. *Vad är lättläst?* Härnösand: Specialpedagogiska skolmyndigheten.

Lundqvist, Aina 1992: *Språklig anpassning. Syntaktisk analys av ett barnboks-material*. Göteborg: Göteborgs Universitet

Melin, Lars & Lange, Sven 1985: *Att analysera text*. Lund: Studentlitteratur

Melin, Lars 2009: *Nyfiken på texten. Textteori för textpraktiker*. Stockholm: Liber AB

Möijer, Kjell 1989: *Svensk språkstil. Stil & Stilanalys*. Solna: Ekelunds Förlag AB

Stalfelt, Sven Olov 2002: *Med språket som verktyg*. Stockholm: Industrilitteratur AB

6.2 Internetkällor

Expressen Nöje. 2007: Publicerat 2007-08-04. www.expressen.se. *Författarkriget*. <http://www.expressen.se/noje/forfattarkriget/>. (Hämtad 2015-12-04)

Hellström, Annie 2008: Publicerat 2008-06-29. www.expressen.se. *Storsäljarna hatar att kallas deckardrottningar*. <http://www.expressen.se/noje/storsaljarna-hatar-att-kallas-deckardrottningar/>. (Hämtad 2015-12-04)

Ivarsson, Torbjörn 2007: Publicerat 2007-02-07. www.dn.se. *Allt färre ungdomar läser böcker*. <http://www.dn.se/dnbok/allt-farre-ungdomar-laser-bocker/>. (Hämtad 2015-12-04)

Leonardz, Jenny 2012: Publicerat 2012-07-10. www.svd.se. *Unga läser mindre – i böcker*. http://www.svd.se/kultur/unga-laser-mindre-i-bocker_7334041.svd. (Hämtad 2015-12-04)

Merethe Lien, Siv & Orava, Heidi 2012: Publicerat 2012-01-23. www.norden.org. *Nordiska ungdomars läslust och läsfärdigheter minskar*. <http://www.norden.org/sv/aktuellt/nyheter/nordiska-ungdomars-laeslust-och-laesfaerdigheter-minskar> (Hämtad 2015-12-04)

Bilaga 1

Tabell 19. Verb per mening - Deckare

Deckare mellan 1950-1965	Antal verb per mening	Deckare mellan 2000-2015	Antal verb per mening
Dödsklockan	3,1	Tre sekunder	3,4
Dockan till Samarkand	3,0	Hypnotisören	2,7
Roseanna	2,5	Nattfåk	2,3
Tre små gummor	2,2	Tyskungen	2,0
Genomsnitt	2,7	Genomsnitt	2,6

Tabell 20. Andel substantiv i procent - Ungdomsböcker

Ungdomsböcker mellan 1950-1965	Andel substantiv	Ungdomsböcker mellan 2000-2015	Andel substantiv
Mikko	22 %	I taket lyser stjärnorna	21 %
Mexikanen	22 %	Vad skulle du ha valt?	20 %
Mannen från mörkrummet	22 %	Cirkeln	19 %
Tappa inte masken	21 %	Lex Bok	17 %
Genomsnitt	22 %	Genomsnitt	19 %

Tabell 21. Andel substantiv i procent - Deckare

Deckare mellan 1950-1965	Andel substantiv	Deckare mellan 2000-2015	Andel substantiv
Roseanna	25 %	Nattfåk	25 %
Dockan till Samarkand	23 %	Hypnotisören	23 %
Tre små gummor	22 %	Tre sekunder	20 %
Dödsklockan	17 %	Tyskungen	18 %
Genomsnitt	22 %	Genomsnitt	22 %

Tabell 22. Andel verb i procent - Ungdomsböcker

Ungdomsböcker mellan 1950-1965	Andel verb	Ungdomsböcker mellan 2000-2015	Andel verb
--------------------------------	------------	--------------------------------	------------

Ungdomsböcker mellan 1950-1965	Andel verb	Ungdomsböcker mellan 2000-2015	Andel verb
Mexikanen	21 %	I taket lyser stjärnorna	22 %
Mikko	19 %	Cirkeln	20 %
Tappa inte masken	18 %	Vad skulle du ha valt?	19 %
Mannen från mörkrummet	17 %	Lex Bok	19 %
Genomsnitt	19 %	Genomsnitt	20 %

Tabell 23. Andel verb i procent - Deckare

Deckare mellan 1950-1965	Andel verb	Deckare mellan 2000-2015	Andel verb
Dödslockan	22 %	Hypnotisören	22 %
Roseanna	18 %	Tyskungen	22 %
Dockan till Samarkand	18 %	Tre sekunder	19 %
Tre små gummor	15 %	Nattfåk	18 %
Genomsnitt	18 %	Genomsnitt	20 %

Tabell 24. Pronomen per mening - Ungdomsböcker

Ungdomsböcker mellan 1950-1965	Antal pronomen per mening	Ungdomsböcker mellan 2000-2015	Antal pronomen per mening
Tappa inte masken	1,8	Lex Bok	1,6
Mannen från mörkrummet	1,6	I taket lyser stjärnorna	1,5
Mikko	1,5	Vad skulle du ha gjort?	1,5
Mexikanen	1,3	Cirkeln	1,3
Genomsnitt	1,5	Genomsnitt	1,5

Tabell 25. Pronomen per mening - Deckare

Deckare mellan 1950-1965	Antal pronomen per mening	Deckare mellan 2000-2015	Antal pronomen per mening
Dockan till Samarkand	2,2	Tre sekunder	2,1
Dödslockan	2,2	Hypnotisören	1,7

Deckare mellan 1950-1965	Antal pronomen per mening	Deckare mellan 2000-2015	Antal pronomen per mening
Tre små gummor	1,5	Tyskungen	1,4
Roseanna	1,4	Nattfåk	1,3
Genomsnitt	1,8	Genomsnitt	1,6

Tabell 26. Andel pronomen i procent - Ungdomsböcker

Ungdomsböcker mellan 1950-1965	Andel pronomen	Ungdomsböcker mellan 2000-2015	Andel pronomen
Tappa inte masken	13 %	I taket lyser stjärnorna	15 %
Mikko	11 %	Vad skulle du ha valt?	14 %
Mexikanen	11 %	Lex Bok	14 %
Mannen från mörkrummet	10 %	Cirkeln	13 %
Genomsnitt	11 %	Genomsnitt	14 %

Tabell 27. Andel pronomen i procent - Deckare

Deckare mellan 1950-1965	Andel pronomen	Deckare mellan 2000-2015	Andel pronomen
Dödsklockan	15 %	Tyskungen	16 %
Dockan till Samarkand	13 %	Hypnotisören	14 %
Roseanna	10 %	Tre sekunder	12 %
Tre små gummor	10 %	Nattfåk	10 %
Genomsnitt	12 %	Genomsnitt	13 %

Tabell 28. Andel långa ord i procent - Ungdomsböcker

Ungdomsböcker mellan 1950-1965	Andel långa ord	Ungdomsböcker mellan 2000-2015	Andel långa ord
Mannen från mörkrummet	23 %	Cirkeln	20 %
Tappa inte masken	21 %	Lex Bok	17 %
Mexikanen	16 %	I taket lyser stjärnorna	14 %

Ungdomsböcker mellan 1950-1965	Andel långa ord	Ungdomsböcker mellan 2000-2015	Andel långa ord
Mikko	13 %	Vad skulle du ha valt?	12 %
Genomsnitt	18 %	Genomsnitt	16 %

Tabell 29. Andel långa ord i procent - Deckare

Deckare mellan 1950-1965	Andel långa ord	Deckare mellan 2000-2015	Andel långa ord
Tre små gummor	24 %	Hypnotisören	21 %
Dockan till Samarkand	24 %	Tre sekunder	19 %
Roseanna	22 %	Tyskungen	17 %
Dödsklockan	16 %	Nattfåk	16 %
Genomsnitt	22 %	Genomsnitt	18 %

Tabell 30. Antal huvudsatser per mening - Ungdomsböcker

Ungdomsböcker mellan 1950-1965	Antal huvudsatser per mening	Ungdomsböcker mellan 2000-2015	Antal huvudsatser per mening
Tappa inte masken	1,4	I taket lyser stjärnorna	1,5
Mikko	1,4	Cirkeln	1,1
Mexikanen	1,3	Vad skulle du ha valt?	1,1
Mannen från mörkrummet	1,2	Lex Bok	1,0
Genomsnitt	1,3	Genomsnitt	1,2

Tabell 31. Antal huvudsatser per mening - Deckare

Deckare mellan 1950-1965	Antal huvudsatser per mening	Deckare mellan 2000-2015	Antal huvudsatser per mening
Dockan till Samarkand	1,6	Hypnotisören	1,6
Roseanna	1,5	Tre sekunder	1,5
Dödsklockan	1,4	Nattfåk	1,3
Tre små gummor	1,2	Tyskungen	1,0
Genomsnitt	1,4	Genomsnitt	1,3

Tabell 32. Antal bisatser per mening - Ungdomsböcker

Ungdomsböcker mellan 1950-1965	Antal bisatser per mening	Ungdomsböcker mellan 2000-2015	Antal bisatser per mening
Mannen från mörkrummet	0,6	Lex Bok	0,4
Tappa inte masken	0,6	Vad skulle du ha valt?	0,4
Mexikanen	0,5	Cirkeln	0,4
Mikko	0,4	I taket lyser stjärnorna	0,3
Genomsnitt	0,5	Genomsnitt	0,4

Tabell 33. Antal bisatser per mening - Deckare

Deckare mellan 1950-1965	Antal bisatser per mening	Deckare mellan 2000-2015	Antal bisatser per mening
Dockan till Samarkand	0,8	Tre sekunder	0,9
Dödslockan	0,6	Hypnotisören	0,5
Roseanna	0,6	Nattfåk	0,4
Tre små gummor	0,4	Tyskungen	0,4
Genomsnitt	0,6	Genomsnitt	0,5

Daniel Kvick

Besöksadress: Kristian IV:s väg 3
Postadress: Box 823, 301 18 Halmstad
Telefon: 035-16 71 00
E-mail: registrator@hh.se
www.hh.se